כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ויגש ■ ו' טבת ה'תשע"ג ■ 19.12.2012 ■ גליון מס' 203

תפוצה לכל קהילות ישראל

עבודת ה' של חודש טבת

/ הרב יוסף ש. גערליצקי / רב מרכז תל אביב

על חודש טבת אמרו חז"ל שהוא "ירח שבו הגוף נהנה מן הגוף". רש"י מטעים זאת: "מפני הצינה". לכל דבר ותופעה גשמית יש שורש מן הבחינה הרוחנית. אדרבה: מן המצב ברוחניות נובעת התופעה הגשמית, שכן הבריאה כולה נוצרה ממקורה הרוחני בדרך של "השתלשלות" (כפי שהדברים מוסברים בהרחבה בתורת הקבלה והחסידות).

הבחינה הרוחנית והמשמעות הפנימית של הקביעה כי "הגוף נהנה מן הגוף" היא בתחום היחסים בין הקב"ה לבין עם ישראל: גוף הקב"ה, כביכול, שמשמעו, מהותו ועצמותו האין-סופית (כפי שהוא למעלה מכל דרגה הבאה ב"השתלשלות". בדומה לביטוי "גופי הלכות" "גופא דמלכא", וכיוצא בזה) - "נהנה" מן ה"עבודה" המתבצעת על-ידי **גופו** של היהודי.

ישנה עבודת ה' על-ידי הנשמה וישנה עבודת ה' על-ידי הגוף. על עובדי ה' בנשמתם נימנים יחידי סגולה, אלה פועלים בהשראה ישירה של האור הבוקע מתוך מעמקי נשמתם, שהיא חלק אלוקה ממש, לדידם הגוף אינו "תופס מקום" כל-כך. לעומת זאת, עובדי ה' בגופם הם אלה אשר מתמודדים עם הגוף ורצונותיו החומריים, ומשום כך עבודתם היא לזכך את הגוף, להעלותו לדרגת קדושה ולהפוך את גסותו וחומריותו הטבעית לרוחנית, באופן של "אתהפכא חשוכא לנהורא" - הפיכת החושך עצמו לאור.

זמן העבודה עם הגוף

בחודש טבת - עיקר העבודה הנדרשת, המביאה קורת רוח למעלה היא העבודה מהסוג השני - עבודת הגוף. על ידי כך "הגוף נהנה מן הגוף" - הקב"ה במהותו ועצמותו נהנה מעבודת הגוף של בני ישראל.

וזאת למה? "מפני הצינה":

השוני בין תקופת הקיץ והחורף נובע (כאמור) ממקורם הרוחני: התגלותו של הקב"ה והקרנת זיו אורו בעולם נמשלת לשמש, ככתוב: "שמש ומגן ה' אלוקים" (כפי שהדברים מתבארים ב"תניא" ב"שער היחוד והאמונה"). בחודש תמוז מאיר יותר האור האלוקי בעולם ולכן מתבטא הדבר גם בזריחתה המוגברת של השמש באופן גשמי, ואילו בחודש טבת האלוקות אינה גלויה כל-כך בעולם, והדבר מתבטא בהעדר אורה של השמש ובתחושה של צינה.

גילויו המופחת של האור האלוקי בחודש טבת (-"הצינה"), מביא לידי כך שבחודש זה אור הנשמה אינו מאיר ומתגלה כל כך אצל האדם, ומשום כך יש הכרח יותר בעבודת הגוף, שמשמעותה לגלות ולמצוא את האלוקות **שבגוף**, ולהביא לידי כך שהגוף יתנער מגסותו וחומריותו הטבעית והוא עצמו יהיה קדוש באופן גלוי, כך שקדושתו תנבע ממנו עצמו ולא מן הנשמה.

בחירת ה' בגוף

הכיצד ניתן לגלות אלוקות בגוף, בזמן שאין הנשמה מאירה בו, ועוד במידה כזו שהקב"ה במהותו ועצמותו יקבל מכך קורת רוח, כביכול ("הגוף נהנה מן הגוף")?!

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

הנצחת שם תורם על תרומתו
בשו"ת הרשב"א (א, תקפא): נשאל, אם יכול מקדיש היכל לתורה ותפלה לכתוב על פתח ההיכל את שמו, למען הזכיר שמו על מה שהקדיש...
המשך בעמ' 2

יהודה ויוסף
כשבקש יצחק אבינו לירד למצרים נתגלה אליו הקב"ה ואמר לו: "אל תרד מצרימה, שכון בארץ אשר אומר אליך", באמירה "שכון בארץ"...
המשך בעמ' 4

שו"ת חורף
שאלה: בעקבות ירידת גשמים נוצרה שלולית צמוד למדרגות בית הכנסת. האם מותר לקחת קרשים כדי לגשר על השלולית?...
המשך בעמ' 5

סיפור לשבת
הועבר מששי לחמישי
בעת שתכפו הנגישות על יהודי פולין, בימים שלאחרי גזירות ת"ח ות"ט, רווחה האמונה שהן, הנגישות...
המשך בעמ' 4

שביבים
- הבית בכפר הרא"ה
- מוסיף והולך
- ולא יכל יוסף להתאפק
- כוח ורוח נעלם
- קמח נגד כוויות

המשך בעמ' 6

התשובה לכך נעוצה באמור ב"תניא", ש"בנו בחרת מכל עם ולשון" - נאמר כלפי גופי בני ישראל. כלומר, מושג ה"בחירה" של הקב"ה בעם ישראל אמור דווקא כלפי גופו של היהודי ולא נשמתו. שכן המושג "בחירה" שייך רק בין שני דברים הדומים ושווים זה לזה (לולא זאת - מעלותיו של האחד **מכריחות** את העדפתו ואין זו **בחירה** אמיתית), ולכן אין מקום ל"בחירה" בין נשמה של יהודי לבין "נשמה" של גוי שהם באין-ערוך ורק בין הגופים שבחיצוניותם דומים הם - ישנה ושייכת הבחירה האמיתית הבלתי מוכתבת.

מנקודת מוצא זו עצמה אנו מגיעים גם למסקנה לגבי מקור הבחירה: כיון שבחירה אינה יכולה להיות מוכתבת ומאולצת כביכול על-ידי סיבות הגיוניות, הרי שגם המקור האלוקי של הבחירה צריך להיות נעלה מכל הדרגות שבסדר השתלשלות האלוקי, כלומר, דווקא במהותו ועצמותו כביכול של הבורא.

כך הגענו לשתי מסקנות לגבי הבחירה:

א. הבחירה מתבטאת דווקא בגוף ולא בנשמה.

ב. מקור הבחירה הוא במהותו ועצמותו של הבורא, שלמעלה מכל הדרגות.

מכאן ברור ומובן איך דווקא באמצעות עבודת ה' ע"י הגוף ניתן להגיע לדרגת ההתגלות הנעלית ביותר, ודווקא בו עשוי לבוא לידי גילוי הקב"ה במהותו ועצמותו, שלמעלה מכל דרגות גילוי רגילות!

רק בחודש טבת

אומנם דבר זה מתרחש רק כשאין אור הנשמה מאיר, כי האור של הנשמה "מפריע" להתגלות אור עליון יותר (כפי שרואים למשל שאצל בעלי השכלה אין מאיר כל-כך האור של מסירת-נפש וקבלת-עול עילאית, כפי שזה אצל אנשים פשוטים, כי השכל מסתיר אצלם תכונה זו).

ולכן דווקא בחודש טבת, כשאין מאיר "שמש ה'" בגלוי, והנשמה אינה מאירה - או אז הזמן שה"גוף" - עצמותו של הבורא - "נהנה", כביכול, מן הגוף, מן העובדה שהגוף עצמו נהפך לקדושה, על-ידי גילוי האור האלוקי העצמותי הגנוז דווקא בו!

ההוראה מהאמור: אף שאנו נמצאים בשיאה של הגלות, שיא של חושך ואפילה רוחנית, אל לנו להתרשם מכך, כי אם, אדרבה, לעשות הכל שהחושך יאיר. זה פירוש הפסוק: "וגם רשע ליום רעה", אם יש רעה בעולם - המטרה היא להפוך אותה עצמה ל"יום". זו גם משמעות מאמר חז"ל: "לא איברא לילה אלא לגירסא" (=לגרום בדברי תורה) - כל כוונת בריאת מציאת הלילה והחושך בעולם הוא - "לגירסא", להפוך אותו לתורה אור ולנר מצוה. כל-שכן שעלינו להשתדל שבכל יהודי יאיר "נר ה' נשמת אדם", כך שגם גופו יהפוך לקדושה ולאור.

ובזכות עבודתינו זו, למצוא אור התורה ומצוות בקרבנו ולהביאו לידי גילוי, כולל גם לאוג לגלות את האור בזולת ולהביאו לידי ביטוי, נזכה לכך שבקרוב ממש יקום המלך המשיח וישים קץ לחושך של הימים האחרונים של הגלות, ויביא את הגאולה השלימה והאמיתית.

(הרעיון מעובד משיחת כ"ק אדמו"ר זי"ע מליובאוויטש שבת פרשת וישב תשל"ה)

הנצחת שם תורם על תרומתו

(בדבר מנהג כתיבת שם התורמים על היכלי בתי המדרש)

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א, גאב"ד נוה אחיעזר, בני-ברק

בשו"ת הרשב"א (א, תקפא): נשאל, אם יכול מקדיש היכל לתורה ותפלה לכתוב על פתח ההיכל את שמו, למען הזכיר שמו על מה שהקדיש. - והשיב: המקדיש והבונה משלו לשמים, מי מעכב על ידו מלהזכיר שמו בשלו וכו'. ועוד דבכמה מקומות בקהילות הקדש שנוהגין כן. גם במקומנו הוא כתוב בכותל ההיכל. וזו מדת חכמים היא ומדת וותיקין כדי ליתן שכר לעשות מצוה. ומדת התורה הוא שהיא כותבת ומפרסמת עושה מצוה. ואם התורה עשתה כן צריכין אנו להלך אחר מדותיה של תורה שהן דרכי נועם. הנה בהצלת יוסף שהצילו ראובן מיד אחיו כתב עליו הכתוב וישמע ראובן ויצילהו מידם, וכן בבועז שויתר פת וחומץ הכתיבו הכתוב. וכן כמה גדולה מעשה הצדקה ועשיית המצות שכתבו הנביאים בספר הנבואה. וכן פרסמו עליו ז"ל מדה זו בפי' במדרש רות (ה, ו) אמר רבי יצחק בר מריון בא הכתוב ללמדך שאם יהיה אדם עושה מצוה יעשנה בלב שלם, שאלו היה יודע ראובן שהקב"ה מכתיב וישמע ראובן ויצילהו מידם, בכתיפו היה מוליכו אל אביו, ואלו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתיב עליו (שמות ד, יד) וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו, בתופים ובמחולות היה יוצא לקראתו וכו'. ובפ' יש נוחלין (ב"ב קלג, ב) אמרו ביוסי בן יועזר כשהקדיש עליתא דדינרי וכשמכר [בנו מרגלית למקדש בי"ג עליות דדנרי, ונתנו הגזברים שבעה והקדיש ששה הנותרים, עמדו וכתבו, יוסי בן יועזר הקדיש אחת, בנו הקדיש שש. מכאן אתה למד שהיו נוהגין לכתוב כן שמות המקדישין לשמים, להיות להם לזכרון טוב על מצות, ולפתוח דלת לעושה מצוה. - והביאו הרמ"א בדרכי משה (יו"ד רמז, א) ובהגהות השו"ע יו"ד (רמט, יג) והמגן אברהם (קנד, כג).

"שהקב"ה מפרסם עושי מצוה"

על פי דברי הרשב"א פירש החתם סופר (דרשות, לחנוכה תקפו, תו"מ תנינא) את עניין הדלקת הנרות מבחוץ, ואת דברי המדרש פליאה (מובא כעי"ז בילקוט ראובני ויצא), הדודאים נתנו ריח (שה"ש ז, יד) זה ראובן, ועל פתחינו כל מגדים, זה נר חנוכה שעל הפתח [מבחוץ, חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך, ודרשו בעירובין (כא, א) חדשים, דברים שחדשו סופרים, גם ישנים המה דברי תורה. שהקדים דברי סופרים לדברי תורה, ועשה דברי תורה כעין טפל להם. ופירש

הכוונה דכיון דקיימא לן (שבת כג, ב) פרסומי ניסא עדיף, ולכן מעמידים נר חנוכה על פתח הבית מבחוץ, על דרך מ"ש הרשב"א הנ"ל, שנוהגים לכתוב שם התורם על ההיכל מבחוץ, כנלמד מהמדרש שהקב"ה מפרסם עושי מצוה, מדכתיב וישמע ראובן ויצילהו מידם, שהקב"ה פירסם ברבים מה היתה כוונתו. א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו שעלינו לפרסם עושי רצונו. ומכל שכן שיש לנו לפרסם ניסיו ונפלאותיו עמנו. והיינו הדודאים זה ראובן, נתנו ריח למרחוק, שהקב"ה פרסמו, ומזה אנו למדים, ועל פתחינו כל מגדים, שיהי' נר חנוכה על הפתח לפרסם הנס. חדשים גם ישנים, היינו דברי סופרים שיש בהם פרסום נס, כגון מקרא מגילה ונר חנוכה וד' כוסות, קודמים לישנים, לדברי תורה, דפרסומי דניסא עדיף להקדים. (ובחת"ס שבת (כב, א) הביא בשם המדרש 'כל מגדים זה מזוזה ונר חנוכה, חדשים זה נר חנוכה דרבנן, גם ישנים זה מזוזה דאוריתא'. ופירש כהנ"ל, שכיון שהקב"ה שומר עלינו על הפתח מבחוץ במזוזה, כבגמ' ע"ז (יא, א), כל שכן שנפרסם ניסיו מבחוץ בהדלקת נר חנוכה).

אולם בבית הילל (יו"ד רמט, ב) כתב שיש לדחות את כל ראיות הרשב"א, דיש לומר שהתורה כתבה (מעשי ראובן ובועז) כדי שילמדו העולם מזה, וכן הגדולים (פירסמו אלה) שעשו מצוות, כדי שילמדו העולם מזה, אבל הוא עצמו אינו יכול לכוף את הציבור שיכתבו. ואף אין כוונתו לשם שמים, כדי שילמדו ממנו, מכל מקום יכול לכוף את הציבור לכתוב שמו, ואין מעכבין, דנוכל לומר דמתוך שלא לשמה בא לשמה, ולפתוח לו דלת לעושה מצוה, כמו הלומד על מנת שיקרא רבי, וכתבו התוס' דזהו מקרי שלא לשמה, וה"ה כאן, כנ"ל. - וכמדומה שיש חסרון בדבריו, ותחילה חילק שהציבור מפרסם שמות עושי מצוה, למען ילמדו מהם ויעשו כמוהם, אבל התורם אינו יכול לדרוש לרשום. (וכן הקשה בחכמת אדם (קמד, כג), וכמדומה שבטעות נשמט הציון למקור הדברים בבית הילל). ושוב כתב שיכול כן לכוף הציבור, אף אם אין כוונתו לשם שמים שילמדו ממנו, מתוך שלא לשמה בא לשמה.

רק כשטרח בממונו או בגופו

גם בשו"ת אמונת שמואל (לה) נראה שלא היתה דעתו נוחה בכתיבת שם התורם, שדן בענין גבאי בית הכנסת ששכר פועל וסייד וכייד את בית הכנסת בפנים ובחוץ. וכתב האומן על הכותל "זאת נעשה בפקודת הר"ר ראובן גבאי צדקה", ולאחר כמה שנים ערערו הקהל שימחוק החתימה מהכותל, שאם לא כן למחר יאמר הוא או יורשיו שהוא בנה הבית כנסת. וגם לולא טעם זה אינם רוצים שיעמוד חתימתו בבית הכנסת, שיהי' לו לשם ולתפארת לקרות בשמותם עלי אדמות שלא כדת, מאחר שלא בנה מכיסו כלל רק הי' גבאי עליו. ואף שעמד חתימתו שנים רבים, מ"מ כבר ידוע היא דדבר של קהל לא שייך בו חזקה, משום דהוא קדירה דשותפי. והגבאי טוען שכיון שהייתי ממונה וטרחתי בכך, על כן בדין נכתב שמי עליו, כדאיתא במדרש (ויק"ר א, ז) גבי מלאכת המשכן שכל דבר ודבר היו כותבים עליו שמו של הקב"ה ומשה, הגם שגבה הכל מישראל. וכו'. ועוד הביא תשובת הרשב"א (הנ"ל) שכתב, זו מידת חכמים ומידת התורה שהיא כותבת ומפרסמת עושה מצוה, שהרי ראובן שהציל את יוסף וכן בועז, וכן גבי אהרן הכהן, דאלו הי' יודע אהרן שהקב"ה כותב עליו כו' ע"ש, ואצל ראובן ובועז ואהרן הי' ג"כ רק הטרחא בגופו מ"מ כתבה התורה. והוסיף טענות לחייב להשאיר הכתובת.

והשיב, דברים כאלו אין להם שורש וענף בתלמוד ופוסקים ראשונים ואחרונים, כ"א הדברים הבאים בשו"ת רשב"א, וכמו שהעתיק הדיין השואל בדבריו. וא"כ אנו אומרים הבו דלא לוסיף עליו, דוקא דומיא דבצלאל שעשה בעצמו עם אחרים בבנין, גם ראובן טרח בעצמו להציל את יוסף, וכן בועז חיסד בקלי וחומץ בעצמו, וכן אהרן בגופו שמח בלבו בגדולת משה, לכך מעלה הכתוב כאלו עשאו לבדם, והיו עושים ומתעסקים ביותר. משא"כ היכא דלא עשה מידי בעצמו בגופו ולא בממונו, אלא במה שמתעסק בשכירות הפועלים בציור וכיור, לא ראינו ולא שמענו שיכתוב עליו שמו שנעשה בפקודתו. גם הרשב"א לא זיכה לזה, אלא שעשאו לביתו היכל, וסיים בסוף דבריו מכאן אתה למד שיהיו נוהגים לכתוב כן שמות המקדישים לשמים, להיות להם לזכרון טוב על מצות, לפתוח דלת לעושה מצוה עכ"ל. אבל בשלא מקדיש כלום אלא שכר טרחתו, מה שהוא מוטל על גבאי צדקה, לא שייך לומר שיהיה לו לזכרון טוב ולפתוח דלת, כי בשביל זה לא ימנעו להיות גבאי צדקה, כי כבר נודע שכרם אף מן המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע כו', ושאר שכר הגבאי צדקה, אף שלא יכתוב שמם שהן עוסקים בגבאות. - הרי דקיבל את דעת הרשב"א רק כיון שיצא מפיו, שלא מצא להם שורש בפוסקים, ולכן לא הסכים להוסיף על דבריו היתר כתיבת זכרון לפעולת הגבאי, וכלשונו לא ראינו ולא שמענו שיכתוב עליו שמו. - וציינו לדבריו האחרונים, רעק"א באו"ח וגליון מהרש"א ביו"ד, ועוד.

הסוברים שאסור לכתוב שם הנדיב

ולכאורה שיטת הרשב"א אינה כשיטת היראים (קסז-מח) והעתיקו בסמ"ג (עשין קסב) שכתב, וצריך הנותן שלא יתייהר ולא יתפאר בצדקה שנותן, ואם מתפאר לא דיו שמפסיד שאינו מקבל שכר על מה שנותן, אלא שמענישין אותו, דתניא בב"ב (י, ב) נענה ר"ג ואמר (משלי יד, לד) צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת, צדקה וחסד שאומות העולם עושין חטא הוא להם, שאינם עושין אלא להתייהר בה, וכל המתיהר בה נופל בגיהנם, שנאמר (משלי כא, כד) זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון, ואין עברה אלא גהינם, שנאמר (צפניה א, טו) יום עברה היום ההוא. - והעתיקו בבית יוסף (יו"ד רמז, ד). והרמ"א בדרכי משה הארוך הסמיך לדבריו את דברי הרשב"א.

יש שרצו לומר שהרמ"א נתכוון להביא את דעת הרשב"א כחולקת על הסמ"ג שאוסר פרסום שם הנדיב. אולם מלשון הרמ"א בהגהותיו, שהעתיק תחילה את הסמ"ג שלא יתפאר אדם בצדקה, והמשיך מהרשב"א, ומ"מ מי ששמקדיש דבר לצדקה מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לו לזכרון וראוי לעשות כן, מוכח שסובר הרמ"א שאין סתירה בין הדברים.

בתשובות והנהגות (ב, תפא) כתב דלכאורה יש כאן סתירה ברמ"א, שמצד אחד אסור להתפאר, ומאידך ראוי לכתוב שמו לזכרון, אף שבוודאי שמח ועלול להתפאר בכך. וכתב לחלק שבנתינת כסף לצדקה לעניים אין לו להתפאר, אבל כשמתנדב לבית הכנסת או לישיבה וכדומה ראוי לפרסם שמו שרבים יעשו כמוהו. - אך כמדומה שמלשון הרמ"א נראה שלא חילק.

המשך בעמוד 8

פרשת ויגש

יהודה ויוסף

/ הרב יעקב הלוי פילבר

כשבקש יצחק אבינו לירד למצרים נתגלה אליו הקב"ה ואמר לו: "אל תרד מצרימה, שכון בארץ אשר אומר אליך", באמירה "שכון בארץ" למדו במדרש (ב"ר סד) שהוטלו על יצחק שתי משימות בארץ ישראל: "שכון בארץ - **עשה שכונה בארץ ישראל**, הוי נוטע, הוי זורע, הוי נציב. דבר אחר: שכון בארץ - **שכן את השכינה בארץ**". מהאמירה הזו הבין יצחק שהוטלו עליו שתי משימות, האחת גשמית-חומרית והאחת רוחנית, משימות הדורשות שני סוגי כשרונות הרחוקים זה מזה, שקשה למצוא אותם באדם אחד. ועל כן הבין יצחק שבשביל להגשים את שתי המשימות הללו נתן לו הקב"ה שני ילדים השונים זה מזה מן הקצה אל הקצה, בעלי תכונות הפוכות, אחד איש יודע ציד **איש שדה**, והאחד איש תם **יושב אהלים**, שהאחד יעסוק בישובה הגשמי של הארץ, יבנה שכונות, יטע עצים וכדומה, והשני הספון באהלה של תורה הוא שישכן את השכינה בארץ. ורק אחרי שנתברר לו שהברכה שנמסרה לו ברוח הקודש שהוא התכוון למוסרה לעשו היא מן השמים נמסרה ליעקב, והברכה כולה היא בתחום החומר בלבד: שפע כלכלי (מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש) ועוצמה שלטונית (יעבדוך עמים וישתחוו לך לאומים), מאז הבין יצחק ששתי המשימות, בנין הארץ והשכנת השכינה, שתיהן תעשנה על ידי יעקב בלבד, ואילו עשו אינו שייך כלל למשימות של בית אברהם.

אלא שמחשבתו הראשונה של יצחק, של הפרדה בין החומר והרוח, לא היתה מופרכת לגמרי, גם אם הוא הבין לבסוף שאין בעם ישראל הפרדה בין החומר לרוח, והעם בכללו חייב לעסוק במשולב גם בזה וגם בזה, אבל בסופו של דבר למעשה נתחלקו שתי המשימות הללו לשני שבטים, שבט יהודה ושבט יוסף. במאמרו "המספד בירושלים" מסביר הראי"ה קוק שכמו האדם הפרטי שהקב"ה יצר אותו בגוף ונשמה, ובמקביל נטע בו כוחות כפולים, האחד הדואג לשמר את קיום הגוף על מכונו ולשכללו ולפתחו, והשני המחזק את כח הנשמה, לעדנה ולשכללה. ואם גם למראית עין נראים שני הכוחות הללו כמנוגדים זה לזה, הרי תכלית השלמות היא שיהיה הגוף חזק ואמיץ ומפותח כראוי עם נשמה בריאה וחזקה ומשוכללת, "**נשמה בריאה בגוף בריא**", שהתכלית היא שהנשמה בכוחה האדיר תמשוך אחריה את כל כוחות הגוף האמיצים והחזקים, ובעזרת שניהם יגשים האדם בחייו את חפץ ה' בעולמו. ומוסיף שם הראי"ה שכדוגמת האדם הפרטי כך גם בכנסת-ישראל יצר הקב"ה את שני הכוחות הללו, האחד מקביל לערך הגוף האנושי, הכח הפועל לשכלול האומה במעמדה החומרי, והשני הכח לשכלול רוחניותה של האומה, וגם כאן הכח החומרי צריך להיות טפל לכח הרוחני, להיות הבסיס והתשתית לכל התכניות הרוחניות הגדולות והקדושות שביעודו של עם ישראל, להיות עם קדוש לה' אלקי ישראל, גוי אחד בארץ לאור גויים.

להגשמת מטרה כפולה זו הוכנו באומה כבר משחר ימיה שני הכוחות הללו, בשבטים יוסף ויהודה, שבט יהודה הופקד להיות האחראי לרוחניותה של האומה ועל שבט יוסף הוטל להיות הדואג לצד הגשמי שלה. על כן היה יוסף המשביר אשר שלח אותו אלוקים לפליטה גדולה להחיות עם רב, אשר החיה את יעקב ובניו בחומר "לחם לפי הטף". וכך יהושע בן נון הכובש הגדול שהנחיל את הארץ לשבטי ישראל, וכן ירבעם בן נבט שעליו נאמר: "והאיש ירבעם גבור חיל, וירא שלמה את הנער כי עושה מלאכה הוא, ויפקד אותו לסבל בית יוסף" (מלכים א, יא כח). ואילו יהודה מייצג את הצד הרוחני ככתוב: "היתה יהודה לקדשו", ולכן לפני שירדו למצרים שולח יעקב את יהודה להורות (בראשית מו כח) ואמרו במדרש (ב"ר): "להתקין לו בית ועד, שיהא מורה בו דברי תורה ושיהיו השבטים לומדים בו". וזהו תפקיד מלכות בית דוד לאורך כל תולדות האומה עד שתמלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים (עיין ישעיה יא).

סיפור לשבת

הועבר מששי לחמישי

{מאוצר הסיפורים של שאול שיף}

בעת שתכפו הנגישות על יהודי פולין, בימים שלאחרי גזירות ת"ח ות"ט, רווחה האמונה שהן, הנגישות, בבחינת "קדריניתא דצפרא" (גל החשכה שלפני עלות השחר - בלשון הזוהר הקדוש). משראו שהפורענויות מתמשכות ואין קץ לימי הרעה, באו צדיקי הדור לכלל דעה, שיש לנקוט במעשים כדי לדחוק את הקץ ולהחיש את הגאולה.

פתח בזה המגיד הגדול,רבי דב בער בן אברהם וחוה זי"ע, שגמר

המשך בעמוד הבא...

אומר להביא את הגאולה על ידי גזירת צדיק, בהסתמכו על מאמר חז"ל: "ותגזר אומר ויקם לך" - "צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים". בכוח הורמנא זו, רשות זו, שניתנה לו בתור צדיק הדור, ביקש להביא את הגואל.

כיון שנודע הדבר בפמליה של מעלה, ירדו מיד שליחים ושאלו אצל ה"חבריא קדישא" אם אכן המגיד הקדוש הינו צדיק הדור, אך הללו שתקו ולא היה מענה בפיהם. חזרו על שאלתם פעמיים ושלוש, והללו בשתיקתם עומדים, משל נדבקה לשונם לחיכם. אמרו בני מרום: וכי אפשר שהללו אינם מכירים בצדיק זה, והלא "צדיק כתמר יפרח, כארז בלבנון ישגה"? אלא סימן בכך שאינם מסכימים לדרך זו ואין דעתם כדעתו. משמע המגיד על כך, אמר: כתוב "ואל תהא דן יחידי", וביטל את רצונו.

המגיד היה יחיד בדרכו, אבל לא יחיד בדעתו, הרבה צדיקים סברו כמותו, שיש להחיש את הגאולה, ואם לא איכשר דרא, חייבים להכשירו, וקודם לכל על ידי תשובה. הם הסתמכו על מאמר חז"ל: "גדולה תשובה שמביאה את הגאולה, שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב". והיו מעודדים את עצמם ואת תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם למעשי תשובה גדולים, תשובת רבים ושלמים, הגוררת אחריה תשובת הכלל, ובסופה: "היום (יבוא הגואל) אם בקולו תשמעו..."

שיטה אחרת ומיוחדת בנידון זה הייתה נקוטה בידי הסבא - קדישא משפולא, הוא גרס את דרך ההתדיינות עם ריבונו של עולם, כביכול, והשתדל להוכיח לו כי עליו למהר ולהביא את הגאולה בין שישראל עושים תשובה ובין שאינם עושים תשובה, בין שהדור כולו זכאי ובין שהוא כולו חייב. והיה הסבא קדישא אוסף את כל הפסוקים שבתורה, נביאים וכתובים, ומאמרי חז"ל, ומעלה אותם כלפי מרום, כדי להוכיח שחייב הוא כביכול לגאול את ישראל כמות שהם, על חטאיהם ופשעיהם.

מדי שבת בשבתו היה הסבא משפולא עולה לתורה, וכנהוג בחצרות האדמו"רים נתכבד בששי. רק בשבת אחת, שבת פרשת וארא, היה עולה לחמישי. דבר זה היה קשור עם התעסקותו בעניין זירוז הגאולה. ומעשה שהיה כך היה: בשבת פרשת וארא, נקרא "הסבא" לעלות לתורה ב"עליית הכבוד": בששי, ועלה ובירך את ברכת התורה, ופתח בעל הקורא בקריאה, בעוד הגבאי עומד עליו ומחווה לו ב"יד של כסף" על גבי הקלף. משאך נקרא הפסוק הראשון: "ושמתי פדת בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה", תפס הסבא את ה"יד", עיכב את הקריאה וקרא: "נו, נו, רבונו של עולם, הלא כבר אחרי ה"למחר".

כל הקהל זקפו עיניהם בתימהון אל הבימה. איש לא הבין מה מתרחש. הסתכלו הכול זה בזה בתמיהה: למה התכוון הרבי? מה רצונו?

כאשר אך נסתיימה התפילה הקיפוהו תלמידיו ושאלוהו לפשר הדברים. ועמד הרבי כדרכו והסביר להם בניחותא: "פסוק זה כשדורשים אותו לגופו ולעצמו, הרי הוא מוסב על מעשה הגאולה, ויש בו משום ראיה מפורשת להבטחתו, כביכול, של אבינו שבשמים, המחייבת אותו לגאול את ישראל כמו שהם. "ושמתי פדת" - "פדת" חסרה ו', ללמדך שהפדות תבוא אפילו כשהיא חסרה, היינו חסרה בתשובה, בין עמי ובין עמרך בני ישראל הם בבחינת "עמי", ובין שהם בבחינת "עמך" כמו שנאמר: "רד שחת עמך"... למחר צריך להיות האות הזה. ובכן, שאלתי את הכביכול, היכן הפדות והיכן המחר? שמא תאמרו יש מחר לאחר זמן, הריני מחזיר את הפסוק לפשוטו ושואל: כלום גם לבני פרעה הייתה הכוונה ב, למחר" לאחרי זמן? אלא אין מקרא יוצא מידי פשוטו. נו, נו!".

כדרכם של תנאים ואמוראים, שהיו מעידים על עצמם כי בהגיעם לפסוק פלוני היו מתעכבים עליו ובוכים, כך גם הסבא קדישא היה עומד כל ימיו על פסוק זה, ואף לשנה האחרת כשנקרא לעלות לששי בפרשה זו והוא קם לעלות, נתקף פתאום חולשה בכל גופו ופניו נתכרכמו. במשך שעה קלה ראו הכול כיצד הסבא קדישא נאבק עם עצמו, עד שלבסוף חזר וצנח על כסאו ולא עלה.

"מסופקני", אמר, "אם רשאי אני להיות שליח לקריאה בדבר הנעלם מבינתי- מדוע אין "הוא" מקיים את הנאמר בפסוק ומעכב את הגאולה. ואם תמצי לומר שעדיין אין הדור כולו חייב, מה איכפת לו לכביכול? אם ישראל עדיין מקיימים כמה וכמה מצוות-לא סגי בכך?"

ומספרים חסידים, שפעם אחת קרא אליו את הגבאים ובעלי הקריאה והתייעץ אתם, אם אפשר להעביר את אותו הפסוק "ושמתי פדות", המתחיל בששי, אל סוף חמישי, עד אשר ימלא כביכול את הבטחתו, כי אז יוכלו בלב שקט לקראו בנשימה אחת עם הפסוק שלאחריו: "ויעש ה' כן".

לבסוף, לאחרי דין ודברים ועקב מעשה שהיה, חזר בו הסבא קדישא מהצעתו והחליט להעביר את עצמו משישי לחמישי.

שו"ת חורף
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

תזכורת לחורף: בעקבות ירידת גשמים מרובים נוצרה שלולית עמוקה צמוד למדרגות המובילות לבית הכנסת, ואי אפשר היה לעלות במדרגות בלי להיכנס לשלולית. האם מותר לקחת קרשים כדי לגשר על השלולית? ומה קורה במקרה כזה אם אין עירוב?

תשובה: במקום שיש עירוב יש עצה פשוטה שיטלטל ברגליו את הקרשים לעבר השלולית, ובמקום שאין עירוב או דאין אפשרות לטלטל ברגליו-עיין לקמן.

ביאור: יש להניח מן הסתם שהקרשים האלו הם 'מוקצה'. דסתם גזרי עץ ברחוב, הם 'מוקצה מחמת גופו' שלא הוכנו לשום שימוש, ואף אם הם שברי רהיטים שנזרקו לאשפה מבעוד יום הם גם כן 'מוקצה'[א], ולכן הם אסורים בטלטול.[ב]

אך, אם יש כאן חשש החלקה בשל הרטיבות שנוצרה מהמים, יש להתיר טלטול מוקצה, והוצאה דרבנן[ג] בשביל כך, כמבואר בסי' של"ד סעיף כ"ז דהתירו איסור דרבנן כדי למנוע הזיקא דרבים.[ד]

ונראה שיש כאן עוד טעם להתיר טלטול מוקצה, על פי המבואר בסימן שי"ב ס"א דהתירו טלטול מוקצה משום כבוד הבריות. ויש כאן גם לומר שיש כאן פגם 'בכבוד הבריות' שייכנסו לבית הכנסת כשחלקם התחתון רטוב ומטונף.[ח]

אמנם יש היתר פשוט יותר, והוא שייך גם במקום שאין חשש 'היזק דרבים', והוא שיטלטל את הקרשים ברגליו ויגשר על השלולית, וכמבואר בסימן שי"א סעיף ח' דמותר לטלטל מוקצה בגופו.[ו] וכן פסק להלכה המשנה ברורה בסימן ש"ח ס"ק ל' וכן בס"ק י"ג.[ז] ונראה שגם במקום שיש חשש 'היזק דרבים' עדיף לטלטל ברגליו אם אפשר בכך.[ח]

כמו כן יש היתר לומר לגוי לעשות זאת, דאמירה לגוי באיסור דרבנן לצורך מצווה מותרת.[ט]

ואם בקל יוכלו כל המתפללים בשבת זו להתפלל בבית כנסת אחר הנמצא בקרבת מקום, והתפילה שם כמנהגם, יעשו כך, ולא יזקקו להיתרים כאלו ואחרים.[י]

ומכיוון שיש בכך כמה וכמה פרטי דינים וכל מקרה לגופו, כדאי להתייעץ בכל מקרה עם מורה הוראה הנמצא בקרבת מקום.

א - כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים סימן ש"ח סעיף ז'.
ב - ואם אכן הם אינם מוקצה, וכגון דהם 'כלי' ובעליו מרשה להשתמש בהם, ויש במקום עירוב, אין בכך בעיה. ואם אין עירוב עיין לקמן.
ג - ולכן גם במקום שאין עירוב יהיה מותר, ובמקום שהוא רה"ר מדאורייתא יטלטל פחות פחות מד' אמות עיין סימן ש"ח סי"ח.
ד - ועיין עוד סימן ש"ח סעיף ו' ברמ"א, ושם סעיף י"ח.
ה - והיתר זה שייך גם במקום דאין חשש החלקה.
ו - טלטול מוקצה בגופו נחשב טלטול מוקצה שלא ע"י ידיו אלא ברגליו או שאר איבריו, והוא שאין דרך בכך.
ז - אמנם החזו"א חולק על המ"ב ואוסר טלטול מוקצה בגופו בכה"ג, עיין בדברי החזו"א או"ח סימן מ"ז ס"ק י"ג.
ח - ולענין אם יש היתר לטלטל מוקצה לצורך מצוה, עיין בה"ל בסימו רס"ו ד"ה 'אסור ליטלו' ובמ"מ שם.
ט - כמבואר בסימן ש"ז סעיף ה', אכן אם הוא רה"ר דאורייתא ואין עירוב אין היתר.
י - אמנם טלטול בגופו תמיד מותר לשיטת המ"ב, ואין זה 'היתר' אלא 'מותר'.

שביבים / שאול שיף

ביום ראשון הבא עלינו לטובה יחול עשרה בטבת, תענית ציבור, אלא אם כן נזכה לביאת משיח צדקנו.

הבית בכפר הרא"ה

עם זאב'לה נריה אני בקשר שבועי. משפחתי זוכה למיילים קבועים ממנו עם חידושים על פרשת השבוע והוא מקבל ממני את הגיליון השבועי שלי "בסוד שיח" ומפיץ אותו ברבים ביחד עם החבילה התורנית שלו. באתי לנחם אותו ואת אחיו ואחיותיו על מות האם הרבנית הצדקת רחל נריה ע"ה. שמעתי עליה אין ספור סיפורי מופת שוודאי יראו אור בספר שייוחד לדמותה ביום מן הימים. האזנתי באוזן אחת לדברים שנאמרו על ידי הרבים שבאו לנחם את המשפחה, ובשתי עיניים סקרתי שוב ושוב את חדרי הבית.

כאן גרו עשרות בשנים אביהם מולידם של דור הכיפות הסרוגות לאורך ולרוחב ורעייתו שהייתה אישיות בזכות עצמה, וידה רב לה, בין היתר, בספרות תורנית והרצאות, שעניינן טהרת הבית היהודי. חשבתי לעצמי שמן הראוי היה להעביר בין כתלי הבית הזה ממש, "סידרת צניעות" את המנהלים הבכירים היושבים על הקופה הציבורית ועושקים אותה, כדי לממן את טירותיהם ותאוות יצרם. שהות של כמה רגעים בבית הזה המקורה באלפי ספרים, ובני לוויתם הם רהיטים שמזמן יצאו מהמחזור של מחלקת הקליטה של הסוכנות היהודית, אולי תעורר בלבם מחשבה, כי בכל זאת ניתן לבנות חיים של אושר בלי לרפד את הקירות בזהב. ראיתי בתים ודירות דומים אצל גדולי הדור הרבנים: אלישיב, אוירבך, שך, כולם זצ"ל וייבדלו לחיים ארוכים הרבנים קנייבסקי ושטיינמן, ולא הבנתי איך קם דור צעיר תובעני בציבור החרדי, שאינו מוכן להיכנס לחופה טרם שאבי הכלה, לעתים חסר אמצעים, מבטיח דירה ולפעמים שתיים...

יש לשמר את הבית בכפר הראה כאות ומופת לחיי צניעות וענווה שכה דרושות לנו, והמוכיח כי גדולה ועוצמה יכולות לצמוח בתנאים של הסתפקות מועט. ואולי רק בתנאים כאלה.

מוסיף והולך

אמנם חנוכה כבר מאחורינו אבל אני מרשה לעצמי להמליץ בחום רב לצרף לארון הספרים היהודי את ספרו "מוסיף והולך" על ימי החנוכה, של ר' יהושע רן שריד, מחברם של כמה ספרים (ביניהם על הגדה של פסח) ואיש הגות מקורי ביותר. "מוסיף והולך, לימוד ומעשה לכל יום מימי החנוכה", "מזמין אותנו לחוש את יחודו של כל אחד מימי החנוכה בפני עצמו. להקשיב למסר המיוחד שלו תוך שהוא קושר לכל יום התבוננות רעיונית חדשנית וגם דרך עבודה וצמיחה חוויתית בתחום של עבודת ה'" כפי שכותב רעו של המחבר ר' בנימין רוזנצוויג.

בהחלט משהו חדשני בעבודת ה' מול הנרות המאירים. טרם נתקלתי במשהו דומה לזה. יחיד ומיוחד.

ולא יכל יוסף להתאפק

כתוב במדרש תנחומא: אמר ר' שמעון בן גמליאל לסכנה גדולה ירד יוסף, שאם הרגוהו אחיו אין בריה בעולם מכירו, ולמה, אם כן, אמר "הוציאו כל איש מעליי"? אלא אמר יוסף מוטב שאהרג ולא אבייש את אחי מפני מצרים. כתב ר' לייב חסמן זצ"ל ("אור יהל" חלק ב') אף על פי שכל תקוות פתיל חיי יוסף היה לפגוש את אביו שמבלעדו אין לו חיים, ואף חיי אביו תלויים בו, וזה כבר 22 שנה מחכה רגע רגע מתי כבר יראה את אביו, עם כל זאת שיקול דעתו שלא לבייש את הזולת, מכרעת שיהרג בכדי שלא לביישם.

אותו שיקול דעת התלווה עמו במשך כל 22 שנה שנפרד מאביו. דהנה כתב ה"אורח חיים" הקדוש (בראשית מ"ה, כ"ו) מדוע יוסף האהוב על אביו, נתן לו לסבול במשך כל ה-22 שנה, ונטמן ולא גילה לאביו על ידי שליח ומכתב, שהוא חי ונמצא במצרים, ואף אם בימי עבדותו ייתכן שלא הייתה לו אפשרות לכך, אולם כשעלה לגדולה

מדוע לא דאג לכך? אלא ביאר ה"אור החיים" הקדוש, חשש יוסף שמא כשאביו יידע מכך יוודע לו שהאחים הם מכרוהו, אולי יקפיד עליהם ויקללם, לא רצה לגרום להם צער ונזק, לכן לא גילה לאביו במשך כל ה-22 שנה ואף לא שלח לו מכתב שלומים...

כוח ורוח נעלם

מעשה היה בימי הגאון רבי יוסף לייב בלאך זצ"ל (בעל "שיעורי דעת") בעת ששימש כרב בעיר שדובה. בחור אחד מדווינסק, תלמיד המכללה בפטרבורג ששמו דודוב, התארח בימי הקיץ בשדובה אצל בעל בית אחד חילוני בדעותיו ושמו ישעיה לויטן. באחד הבקרים איבד עצמו לדעת רח"ל (דודוב) בעליית הבית בשחטו את עצמו בתער, ויזב דמו על רצפת העלייה. אחרי שהובא לקבורה ונטמן, התחילו בכל ערב ליפול בזרם חתיכות טיט וסיד מרובעות מהסיפון בחדרי הבית אשר תחת העלייה, מבלי שהיה ניכר שום סדק וחיסרון בסיפון עצמו. נפילת הטיט והסיד הייתה באה ברעש וחוזרת כמה פעמים בלילה.

כשמוע זאת חבריו של לויטן, החלו מתקבצים ובאים בכל לילה אל ביתו לשחק בקלפים ולראות מה זה ועל מה זה. אחרי כל הבדיקות הודו כולם בחרדה שאין זה אלא רוח וכוח נעלם אשר על ידם נעשים הדברים המוזרים האלה. איש נאמן וירא ה' אשר שמו יוסף בלאך עבד במסחרו והיה הסוכן בביתו של לויטן הנ"ל. ובשליחותו סיפר כל זאת להגאון ר' יוסף לייב זצ"ל, ואמר שכל הסגולות שחשבו שהן מועילות כבר עשו. בדקו ותקנו את המזוזות, הלבישו את בני הבית בטלית מצוייצת, אך כל אלה לא הועילו, והדבר חוזר על עצמו. וישאל כדת מה לעשות ויסור מעליו הנגע הזה.

השיב הגאון כי אינו מכיר סגולות מיוחדות נגד כוחות נעלמים ורוחות, ולא יוכל אלא להורות הלכה. לפיה, מכיוון שנשפך דם הנפש על הרצפה ונבלע בה, הרי קרשי הרצפה טעונים קבורה, ואפשר שזאת הסיבה שקורה להם דברים אלו בבית. מיד הלכו וקיימו בפרהסיה לעיני כל בני העיר לוויה זוטא והוליכו את קרשי רצפת העלייה לבית הקברות. ואכן, מאותו רגע ואילך שב הבית למנוחתו, ויהי לפלא בעיני כולם.

כתב הגאון ר' יוסף לייב בלאך בספרו "שערי דעת" (חלק א' שיעור ה'): התבוננתי בזה ביחוד במעשה נפלא זה, ואף קטני אמונה הוכרחו להודות בכוחות נסתרים, וגם הרחוקים באמונה ראו העניין בבירור, והוכרחו להודות בו. והנה, היה אחד מכנופיותיהם אשר התעקש ולא הלך לראות המראה הנפלא הזה, ונימוקו עמו: אם אראה ואוכרח להודות בזה, הלא בעמקי שאול אאלץ להיטמן... הרי לנו עד היכן הדברים מגיעים...

(אוצרות התורה)

קמח נגד כוויות

מצאתי כתוב:

באחד הימים הכנתי דייסה, רציתי לבדוק האם דייסה כבר מוכנה, אבל הכף החליקה מידי לתוך הסיר שהיה בו התבשיל הרותח. ניסיתי לתפוס את הכף והכנסתי את ידי לסיר ו... יש לי חבר, שהיה הווטרינר בוויטנאם, והוא בדיוק נכנס לביתי ברגע זה, הוא שמע את זעקת הכאב שלי והבין מיד מה קרה. הוא שאל אותי האם יש לי קצת קמח רגיל... משכתי את שקית הקמח מאחד המדפים, והוא הכניס את היד שלי לתוך שקית הקמח, ואמר שצריך להחזיק את היד בקמח במשך כ-10 דקות. כך עשיתי.

הוא סיפר, שבוויטנאם, חייל אחד עלה כולו באש, וכולם היו בפאניקה ולא ידעו מה לעשות. דבר ראשון שעלה להם בראש היה, לשפוך עליו קמח שהיה במקום. הם פיזרו עליו שק קמח פשוט כדי לכבות את האש... הם הצליחו לכבות את האש, ועל הקורבן לא הייתה אפילו בועה אחת ולא נשארו סימני כוויות! בקיצור, החזקתי את היד בתוך שקית של קמח במשך 10 דקות, וכשהוציא את ידי גיליתי שלא הייתה אדמומית ואפילו לא בועה, וגם לא הרגשתי שום כאב.

עכשיו, אני תמיד מחזיק שקית של קמח במקרר ובכל פעם שאני נכווה, אני משתמש בקמח, שבעזרתו, לא נשארות אדמומיות, צריבה או בועה!

קמח קר עובד אפילו טוב יותר מאשר קמח בטמפרטורת החדר.

שמור על חבילה של קמח לבן במקרר שלך ואתה תהיה מאושר שעשית את זה.

פעם שרפתי את הלשון ושמתי קמח על הלשון ל-10 דקות. הכאב נעלם ולא הייתה כוויה.

לקרר תחת מים קרים - לא מומלץ.

פשוט לשים את הקמח במשך 10 דקות ולחוות את הנס.

הנצחת שם תורם על תרומתו - המשך

מהו הזכרון הראוי לעשות

בשו"ת שבט הלוי (ב, קכה, ט"ז ד. וה, קלד, ה) כתב שמכל הראיות של הרשב"א, מקור דין זה לא משמע רק שראוי לכתוב נדיבת לבו לזכרון, וקמ"ל בזה שאין זה בכלל התפארות במצות צדקה, ואע"פ שדרך הצניעות בצדקה הוא המובחר. אבל לכתוב על הדבר המוקדש ממש לא הוזכר בחז"ל, אלא דרבינו הרשב"א הבין כן מדעתו הגדולה. ולכן נראה שלא לכתוב על ארון הקדש באופן בולט הרבה שמו של הנודב, דיראה מזה כאילו שמו של הנודב הוא חלק מכלי קדש זה. וגם יראה דמש"כ רמ"א 'וראוי לעשות כן', היינו לעצם עשית זכרון כגון לכתוב בפנקס הקהלה, אבל אין זה אומר דראוי לעשות כן דוקא על דבר המוקדש, ואם עושים כן יהי' עכ"פ בצניעות כנ"ל.

אך לעיל הבאתי מהאמונת שמואל, מדרש (ויק"ר א, ז) גבי מלאכת המשכן, שכל דבר ודבר היו כותבים עליו שמו של הקב"ה ומשה. [אם כי לפי המדרש נכתב על כל דבר ודבר, 'כאשר צוה ה' את משה', ולכן אמר הקב"ה כל הכבוד הזה עשה לי משה. ואם כן ניתן לחלק ולומר שכיתוב זה על כלי המשכן הוא למעשה בעיקרו רק להעיד שנעשה במאמר ה', אלא שחקקו גם את שלשלת הקבלה של מאמר ה'. ויש מקום לומר, שרק באופן זה אכן אין מהראוי להצטנע, ויש לכתוב על הכלי עצמו. אך האמונת שמואל עצמו לא חילק כן, והביא

ראייתו ממדרש זה לכתיבת שם הנדיב לבד, נראה שסבר שהוספת שמו של משה, בנוסף ל'על פי ה'', למרות שהכל יודעים שמשה קיבל תורה, באה ליתן כבוד גם למשה, ואם כן לא הרשב"א הוא שהעלה אפשרות כתיבת שם תורם על החפץ, אלא כך היה נהוג מקדמת דנא, וכך היה כבר במשכן, ולמה נגרע אנו מהזכרה זו.

גם ברור שמה שניסח הרמ"א בהגהתו את תמצית דברי הרשב"א בהוספת 'וראוי לעשות כן', למד כן מדברי הרשב"א עצמו, שפתח ב'איני רואה שיוכלו הצבור לעכב מן הדין, ולא מן הראוי' והזכיר 'בכמה מקומות בקהילות הקודש שנוהגין כן, גם במקומנו הוא כתוב בכותל ההיכל, וזו מדת חכמים היא ומדת וותיקין כדי ליתן שכר לעשות מצוה'. ולאחר הבאת ראיותיו מן התורה ומחז"ל סיים 'מכאן אתה למד שהיו נוהגין לכתוב כן שמות המקדישין לשמים'. ודיבר רק על כתיבה בכתלי ההיכל ועל הכלים, ולא הזכיר כלל רשימת הדברים בפנקסי הקהילה. קשה לומר שלא כיון הרשב"א ובעקבותיו הרמ"א שראוי לחקוק על הארון עצמו, ופוק חזי כיצד נהגו ישראל, ולעינינו ארון הקודש העתיק של קהל פאדובה, בהיכל ישיבת פוניבז' וחקוקים עליו שמות המתנדבים ועושי המלאכה. וכדברי הרשב"א 'לפתוח דלת' לאחרים לעשות גם הם מצוות כאילו.

ספר התורמים שבמקדש

כמובא בפתח דברינו, ביסס הרשב"א שיטתו, בין היתר על הגמ' בבבא בתרא (קלג, ב) שגזברי בית המקדש, עמדו וכתבו: יוסף בן יועזר הכניס אחת, ובנו הכניס שש. מכאן אתה למד שהיו נוהגין לכתוב כן שמות המקדישין לשמים, להיות להם לזכרון טוב על מצות ולפתוח דלת לעושה מצות. וראיתי מי שכתבו, שמדברי הריטב"א שם שכתב, יש אומרים שכתבו כן בפנקס חשבונותיהם, ויש אומרים שהיו כותבים ספר מן ההקדשות כדי שיהא זכר למקדישים, כי ראוי להזכיר לדורות מעשים טובים שעושים בני אדם, כדאיתא במדרש וישמע ראובן ויצילהו מידם, עכ"ל. ושורש פירושים אלו ברשב"ם שפירש, נראה בעיני שהיו כותבין חשבונות של הקדש כמה מכניסין וכמה מוציאין, ומיהו מלשון שכתבו דייקינן. ואיכא למימר נמי דלמילף מינה כתבו כן, עכ"ל. נראה שהאיכא למימר שברשב"ם והיש אומרים השני שבריטב"א סוברים כרשב"א שיש לפרסם עושי מצוה, ופירושו הראשון של הרשב"ם והריטב"א יסברו כשיטת היראים והסמ"ג הנ"ל שאין לפרסמם. ורצו לומר שאף היש אומרים שבריטב"א לא סבר כהרשב"א שהתיר אף את החקיקה על הבניין עצמו והכלים, שהרי כתב רק שפרסמו את התורמים בספר ההקדשות.

אולם לא דקו, שהרי בנו של יוסי בן יועזר תרם [וליתר דיוק, ויתר על דינרי זהב, שויתר על שבע עליות מלאות מהם, לטובת ההקדש. וכיון שלא תרם חפץ מסויים, הוצרכו למצוא עצה לפרסם הדבר למען ילמדו ממנו, ועשו ספר מן ההקדשות, שבו נרשמו כל תורמי המזומן להקדש. אבל בתורם חפץ, שפיר יסברו כהרשב"א, שעדיף לחקוק עליו את התורם, להיות להם לזכרון טוב על מצות, ולפתוח דלת לעושה מצוה.

למעשה קשה לומר שהיראים והסמ"ג, שאסרו לנותן צדקה להתיהר בה, אסרו לכתוב שם נדיב על מתנתו, כי מצינו מקרא מלא בנבואת זכריה (ו, יא-יד) **וְלָקַחְתָּ כֶּסֶף וְזָהָב וְעָשִׂיתָ עֲטָרוֹת וְשַׂמְתָּ בְּרֹאשׁ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וגו', וְהָעֲטָרֹת תִּהְיֶה לְחֵלֶם וּלְטוֹבִיָּה וּלְיֹדַעְיָה וּלְחֵן בֶּן צְפַנְיָה לְזִכָּרוֹן בְּהֵיכַל ה'**. ופירש הרד"ק: ולקחת, תקח מהם כסף וזהב שהביאו בידם לנדבה, ועשית עטרות, תעשה ממנו שתים עטרות ותשים האחת בראש יהושע למנותו כהן גדול וכו'. והעטרות תהיה, כל אחת מהעטרות תהיה להם לזכרון בהיכל ה', כמו שאמר בתורה לזכרון לפני ה', כלומר נדבתם תעלה לפני ה' לטוב להם בזה ובבא. ויש מפרשים, לזכרון, שיהיו נזכרים בפי הדורות הבאים, כי היו שמותם כתובים ומפותחים בהם.

גם בירושלמי מגילה (פ"ג, ב), העושה נר ומנורה לבית הכנסת, עד שלא נשתכח שם הבעלים מהן אין את רשאי לשנותן למקום אחר, אם משנשתכח שם הבעלים מהן את רשאי לשנותן למקום אחר, ר' חייה בשם ר' יוחנן אם היה שם הבעלים חקוק עליהן, כמי שלא נשתכח שם הבעלים מהן. - הרי שהיו חורטים את שם הנדיב על תרומתו. ובספר עלי תמר על הירושלמי הביא מקורות לכתובות הנצחות נדיבים שנמצאו רשומים על משקופים ורצפות הפסיפס של בתי כנסיות מתקופת התנאים והאמוראים, ולדעתו כשאמרו במשנה יומא (לז, א) על בן גמלא ובן קטין שמזכירין לשבח, היינו בכתב על הכלים, על דרך כתוב זאת זכרון. ולכן ב'יואלו לגנאי' לא נאמר מזכירין, שלא נכתבו, ובעל פה נאמרה גנותן.

היתר הכתיבה על קיר קודש

ובשו"ת אפרקסתא דעניא (ב, או"ח קח) כשדן באיסור כתיבת שם הבעלים על קלף המגילה מבחוץ, כיון שמשתמש בקלף קודש מבחוץ, דן בהוראת הרשב"א לכתוב שם התורם על כותל ההיכל, שהרי בשאילת יעב"ץ (ב, נד, הובא בשערי תשובה סוס"י קנא), כ' דכותל ביהכ"נ מבחוץ יש לו קדושת ביהכ"נ, שלא להשתמש בו יע"ש. ולכן כתב, דההיתר לכתוב שם על הבניין, הוא דווקא כשמתחילה טרם הבנותו התנה לרשום שמו, דהכל לפי תנאו. משא"כ כשכבר נבנה, ואח"כ עלה ברצונו לרשום שמו, הו"ל משתמש בקדושת ביהכ"נ. דמכל הראיות שהביא הרשב"א, אין ראי' שהפרסום יהי' בכתיבה על גוף דבר המוקדש עי"ש. והאריך להקשות על הרשב"א, ובדבריי לעיל יישבו דבריו, ואכמ"ל, והוא עצמו סיים 'מאן ספון ומאן חשיב לפקפק על ראיות הרשב"א ז"ל... ורמ"א כתב... וראוי לעשות כן'.

אך כמדומה שמה שדימה כתיבת שם תורם להשתמשות בכותל, מעיקרא ליתא. דלא דן היעב"ץ אלא במשתמש לדברי חול, כתליית מסמר וחוטים, או השענות על הכותל, לצורך מלאכת חול. אבל מאחר שהסיק הרשב"א שראוי ומצוה להזכיר שם התורם, א"כ אין הכתיבה הזו נחשבת השתמשות חול כלל. - וכבר הבאתי לעיל שכבר על העטרות שבמקדש כתבו כן, וא"כ הוא חלק מצורת הכלי והבנין וצביעתו, ופשוט.

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדוא"ל: besod@013net.net